

INFORMACJA, al. Niepodległości 34, 61-714 Poznań, hol główny, tel.: 61 626 66 66; fax 61 626 67 44, e-mail: kancelaria@umww.pl

Stanisław Zgaiński

Stanisław Zgaiński

Ps. Klon

28.04.1907 - 14.10.1944

Źródło zdjęcia: Muzeum Martyrologiczne w Żabikowie

Autor tekstu: Renata Welniak, kustosz Muzeum Martyrologiczne w Żabikowie

Stanisław Zgaiński urodził się 28 kwietnia 1907 r. we wsi Kruszewo koło Czarnkowa. Jego rodzicami byli Jan i Walentyna z domu Krzywańska, która pochodziła ze zubożałej rodziny ziemiańskiej. Na początku lat dwudziestych rodzina Zgaińskich przeniosła się do wsi Kłoda koło Rydzyny. Tam Stanisław w 1922 r. ukończył szkołę powszechną, po czym rozpoczął naukę w Seminarium Nauczycielskim w Lesznie. Po jej ukończeniu zdał w 1926 r. w Czarnkowie egzamin kwalifikacyjny. Następnie pracował jako nauczyciel w szkołach powszechnych w Kaźmierzu i Szamotułach, ucząc m in. rysunku, muzyki i geografii.

Jako malarz był samoukiem, bowiem krótkie studia malarskie u wybitnego poznańskiego malarza - pedagoga Adama Hannytkiewicza nie wywarły większego wpływu na twórczość artysty. Jego pierwsze prace artystyczne powstały w 1928 r. Chętnie malował pejzaże, zabytki architektury, stroje ludowe i studia portretowe. Uprawiał miedzioryt i cynkoryt oraz litografię, spośród których najcenniejszy jest obraz Matki Boskiej Szamotulskiej. Swych sił próbował także w drzeworycie. W latach 1929-1930 stworzył cykl drzeworytów pt. „Teka Szamotulska”, a w latach 1931-1932 następny cykl - „Z polskiego brzegu”. Z upodobaniem tworzył drzeworytniczą grafikę książkową. Spod jego ręki wyszła okładka do „Śpiewnika” R. Hesiga (Poznań 1933 r.), „Księgi pamiątkowej Akademickiego Koła Szamotulan” (Poznań 1934 r.), „Piosenek Szamotulskich” Wincentego Kani (Szamotuły 1936 r.) itd. W spuściźnie artystycznej Zgaiński pozostawił także exlibrisy. Pierwszy exlibris wykonał w 1934 r. W latach 1936-1939 stworzył ponad 60 książkowych znaków bibliotecznych, a w okresie okupacji około 11. Księgoznaki ofiarowywał przyjaciołom, znajomym, bibliotekom, a także osobom z kręgu polityki i kultury (Ignacy Jan Paderewski, Gustaw Morcinek, Irena Dubiska). Jego prace wielokrotnie prezentowane były na wystawach w Poznaniu, Bydgoszczy, Warszawie i w Chicago.

W sierpniu 1939 r. został powołany do służby wojskowej w 14. DP przy 57. pp. w Poznaniu. Brał udział w bitwie nad Bzurą, gdzie dostał się do niewoli niemieckiej. Do wiosny 1940 r. osadzony był w obozach jenieckich na Dolnym Śląsku, gdzie przymusowo zatrudniony był do pracy w kopalni. Tam przypuszczalnie został zaprzysiężony do SZP. Następnie otrzymał przeniesienie do kopalni węgla

brunatnego na Łużycach, skąd uzyskał

zwolnienie. Po powrocie do Szamotuł otrzymał skierowanie do pracy w zakładach zbrojeniowych *Ludwig Koch KG Bremen*, mających swój oddział we Wronkach. Pracował na stanowisku kreślarza. Zmuszony został do osiedlenia się we Wronkach, tam też nawiązał kontakty z sierakowskim ośrodkiem konspiracji, po czym w 1942 r. został zaprzysiężony do ZWZ/AK przez Bronisława Marona. Występował pod ps. „Klon”. Do wiosny 1943 r. był komendantem placówki ZWZ we Wronkach, a od kwietnia 1944 r. pełnił funkcję p.o. komendanta Obwodu AK w Szamotułach.

Prowadził aktywną działalność konspiracyjną w środowisku starszych harcerzy, włączając ich w szeregi AK. Utrzymywał stały kontakt z Edmundem Maronem, komendantem Obwodu Czarńków oraz współpracował z ośrodkiem sierakowskim. Dekonspiracja nastąpiła przypadkowo. Od jesieni 1943 r. utrzymywał kontakty z Adamem Wiśniewskim, który podawał się za komendanta AK w Obornikach. W rzeczywistości, dzięki zręcznemu przeniknięciu osób zaufania (konfidentów) w organizację, Niemcy przygotowali szeroko zakrojoną akcję *Apfelbach*, której celem było rozbitcie struktur AK w północnej Wielkopolsce. W dniu 8 sierpnia 1944 r. Zgaińskiego aresztowano i osadzono w więzieniu w Szamotułach, gdzie przebywał do 19 sierpnia 1944 r., będąc zarejestrowanym na liście więziennej pod numerem 232. Następnie został przeniesiony do obozu w Żabikowie, w ewidencji więźniów ujęty pod nr 18 358. W trakcie toczącego się śledztwa był wielokrotnie przesłuchiwany. Podczas tortur uszkodzono mu staw kolanowy. W dniu 27 września 1944 r. został przewieziony do obozu Gross Rosen (nr obozowy 63 907). Z powodu dotkliwego bólu kolana poddał się operacji w obozowym szpitalu.

Zmarł 14 października 1944 r. na skutek powikłań pooperacyjnych.

Projekt powstał we współpracy z oddziałem IPN Poznań oraz Muzeum Martyrologicznym w Żabikowie.